

BRO**CULTUURHISTORISCH ADVIES****LOCATIE HET UIVERNEST HANK****Opdrachtgever**

Naam : BRO
 Contactpersoon : Pascal Hendriks
 Adres : Postbus 4
 PC + plaats : 5280 AA Boxtel
 Tel. : 0411-850 400
 Mail : pascal.hendriks@bro.nl

Gemeente/bevoegd gezag

Naam : GEMEENTE WERKENDAM
 Contactpersoon :
 Adres : Postbus 16
 PC + plaats : 4250 DA Werkendam
 Tel. : 0183-50 72 00
 Fax : 0183-50 73 00

Uitvoerend bureau

Naam : Cuijpers Advies/ Projectbureau Ruimtelijke Ontwikkeling b.v.
 Auteur : ir. J.J. Cuijpers
 Adres : Gouverneur Hultmanstraat 2
 PC + plaats : 5224 CJ 's-Hertogenbosch
 Tel. : 06 - 5146 1115
 Mail : info@posd.eu
 Website : www.posd.eu
 Projectnummer : 40005-43011

Samenvatting

Dit cultuurhistorisch onderzoek en advies heeft betrekking op de locatie van het dorpshuis Het Uivernest te Hank (gemeente Werkendam). Het bestaande gebouw zal worden afgebroken en vervangen door een nieuw. Ter plaatse zijn geen cultuurhistorische waarden aanwezig. In de omgeving liggen diverse karakteristieke gebouwen, met name van kerk, de voormalige pastorie en het voormalige klooster.

De locatie is mede beeldbepalend voor het centrum van Hank. Daarom is het noodzakelijk dat bij de nieuwbouw zekere randvoorwaarden in acht worden genomen.

Versietabel

versie	datum	Inhoud	status	validatie
1-1	14 12 2012	conceptrapport	concept	JC

BRO

CULTUURHISTORISCH ADVIES

LOCATIE HET UIVERNEST HANK

Inhoud

1. INLEIDING
 - 1.1 Aanleiding
 - 1.2 Doel
 - 1.3 Leeswijzer
 - 1.4 Werkwijze
2. DE AANWEZIGE SITUATIE EN CULTUURHISTORISCHE WAARDEN
 - 2.1 Korte beschrijving van de geschiedenis van het gebied
 - 2.1.1 Historische ontwikkeling streek
 - 2.1.2 Historische ontwikkeling Hank
 - 2.1.3 Historische ontwikkeling Kerkstraat
 - 2.2 Waardering van cultuurhistorische elementen en structuren
 - 2.2.1 Methodiek
 - 2.2.2 Provinciale cultuurhistorische waardenkaart
 - 2.2.3 Gemeentelijke cultuurhistorische waardenkaart
 - 2.3 Aanwezige cultuurhistorische waarden
 - 2.3.1 Waardeviste cultuurhistorische elementen
 - 2.3.2 Overige waarden: overige historische bebouwing
 - 2.3.3 Overige waarden: historisch-stedenbouwkundige en historisch-geografische waarden
 - 2.3.4. Archeologie
3. ADVIES

BRO

CULTUURHISTORISCH ADVIES

LOCATIE HET UIVERNEST HANK

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding

De gemeente Werkendam is doende met het voorbereiden van de nieuwbouw van het dorpshuis Het Uivernest te Hank. Daartoe wordt een bestemmingsplanherziening voorbereid. Een onderdeel van de voorbereiding is het opstellen van een cultuurhistorische paragraaf voor de toelichting van het bestemmingsplan, overeenkomstig het bepaalde in artikel 3.1.6, tweede lid onderdeel a van het Besluit ruimtelijke ordening.

1.2 Doel

Het doel van dit onderzoek is het in kaart brengen van het materieel erfgoed binnen het studiegebied en de omgeving daarvan, en het beoordelen van de mate waarin door de beoogde nieuwbouw deze aanwezige waarden worden of kunnen worden aangetast. Het studiegebied omvat de locatie rondom het bestaande dorpshuis Het Uivernest. Om de aanwezige waarden voldoende in beeld te brengen wordt niet alleen het studiegebied, maar ook de naaste omgeving in de overwegingen betrokken.

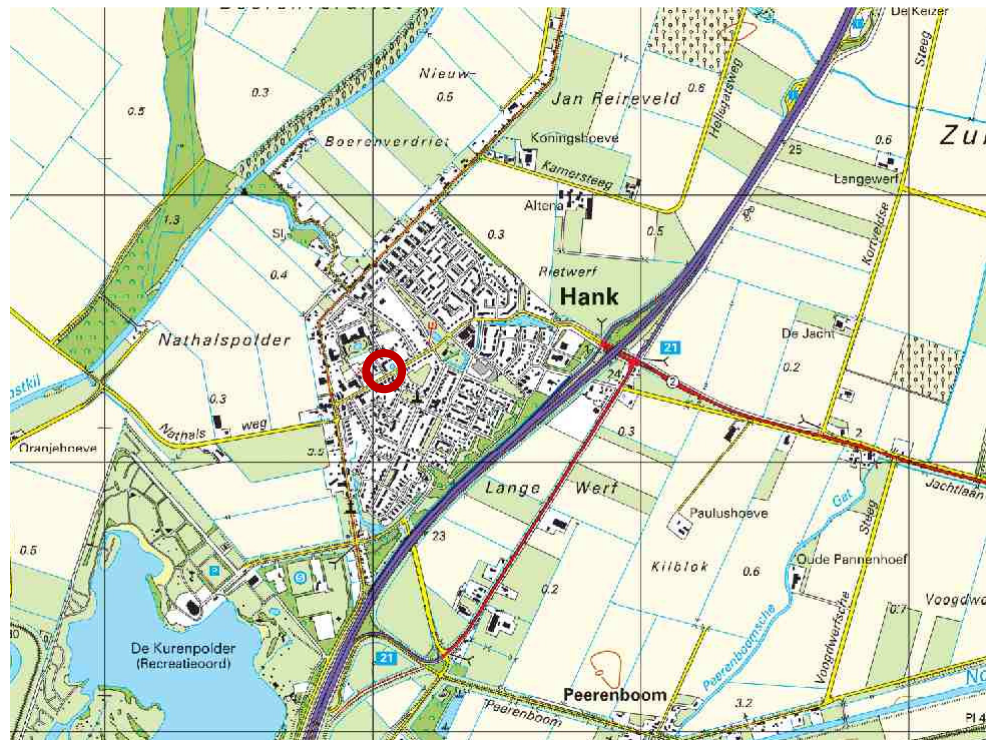
1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 is een korte beschrijving opgenomen van de ontwikkeling van het studiegebied en zijn omgeving. Deze beschrijving is kort gehouden. Voor uitgebreider beschrijvingen wordt verwezen naar de in de literatuurlijst opgenomen bronnen. Verder zijn in dat hoofdstuk de relevante cultuurhistorische waarden in het studiegebied beschreven. Bij dat laatste is onderscheid gemaakt tussen de statuswaarden (cultuurhistorische objecten en structuren die een wettelijke bescherming genieten) en overige waarden. In hoofdstuk 3 is de uitkomst van het onderzoek opgenomen naar de mate waarin wordt aangegeven op welke wijze de in de omgeving aanwezige cultuurhistorische waarden het beste in het bouwplan verwerkt zouden kunnen worden.

1.4 Werkwijze

Het cultuurhistorisch onderzoek is uitgevoerd door ondergetekende, ir. J.J. Cuijpers. Hij heeft sinds 1981 ervaring met cultuurhistorisch onderzoek en is deskundig op het gebied van cultuurhistorie, erfgoed, ruimtelijke ordening en stedenbouw. Het onderzoek en advies zijn geheel overeenkomstig de desbetreffende richtlijnen van de Rijksdienst voor het cultureel erfgoed¹ door ter zake kundige personen opgesteld.

¹ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: Rekening houden met cultuurhistorische waarden; Aanwijzingen en aanbevelingen voor cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening, concept, 11 juni 2012.

Afbeelding 1 - situering studiegebied (bron: TD kadaster, 2007-2009) - het studiegebied ligt binnen de rode cirkel.

Afbeelding 2 - situering studiegebied (bron: googleaart.com, 2012) - het studiegebied ligt binnen de rode rechthoek.

2. DE AANWEZIGE SITUATIE EN CULTUURHISTORISCHE WAARDEN

In dit hoofdstuk worden de aanwezige cultuurhistorische waarden in het studiegebied beknopt beschreven. De geschiedenis van het gebied (zie 2.1) is elders uitgebreid beschreven (zie bijvoorbeeld de Erfgoedkaart voor de gemeenten Aalburg en Werkendam (Ellenkamp, G.R., 24 november 2010). Hier wordt volstaan met een korte samenvatting.

2.1 Korte beschrijving van de geschiedenis van het gebied

2.1.1 Historische ontwikkeling streek

Het gebied is onderdeel van het rivierengebied in het noorden van de provincie Noord-Brabant. De basis van dit landschap bestaat uit zandige grindrijke sedimenten die door de (voorgangers van) Maas en Waal tijdens de laatste ijstijd zijn afgezet en plaatselijk door de wind tot hoge duinen zijn opgestoven. Met de start van het warmere Holoceen (circa 10.000 jaar geleden) veranderde de uitgestrekte grindvlakte in een systeem van zandige stroomgordels met tussenliggende kleiige komgebieden waarin uitgestrekte moerassen ontstonden. Als gevolg van de dynamiek van de rivieren werden de stroomgordels regelmatig verlegd. De voortgaande sedimentatie en veengroei zorgden ervoor dat verlaten stroomgordels na verloop van tijd werden afgedekt. Daardoor gaan onder het huidige oppervlak afgedekte landschappen schuil. Om de voortdurende dreiging van overstroming tegen te gaan, werden vanaf de 11^e eeuw dijken aangelegd.

De bedijking betekende echter ook dat er geen opslibbing van het maaiveld meer plaatsvond. Daardoor kwamen de bedijkte gebieden geleidelijk steeds lager te liggen ten opzichte van de rivierbedding en nam het risico op een catastrofale overstroming toe.

Tijdens de St. Elizabethsvloed van 1421 braken de dijken en ging het rivierenlandschap, met name in het westelijk deel van het onderzoeksgebied, in de golven verloren. Er ontstond een uitgestrekte getijdendelta (estuarium), waar onder invloed van de getijdenstromen een kleilaag werd afgezet die de oude rivierafzettingen geleidelijk helemaal bedekte. Aan de randen van het estuarium is het kleidek dun en schemert het onderliggende reliëf nog door, maar in de gebieden die na de overstroming nog eeuwen onder invloed van de getijden bleven staan, kan het kleidek enkele meters dik zijn.

Deze ontwikkeling heeft geresulteerd in een uitgesproken landschappelijke driedeling van het gebied. Ten oosten van de Kornse Dijk bevindt zich het oude rivierenlandschap dat nauwelijks overstroomd is. Direct ten westen van de Kornse Dijk bevindt zich de randzone van het estuarium, waar het rivierenlandschap is afgedekt door een relatief dunne laag getijdenklei. Nog verder naar het westen is het voormalige rivierenlandschap sterk geërodeerd en vervolgens afgedekt door een dikke laag getijdenklei.

2.1.2 Historische ontwikkeling Hank

Hank is na de middeleeuwen ontstaan als vestigingsplaats van de Biesboscharbeiders. Vanuit Dussen werd in de 17^e eeuw begonnen met de

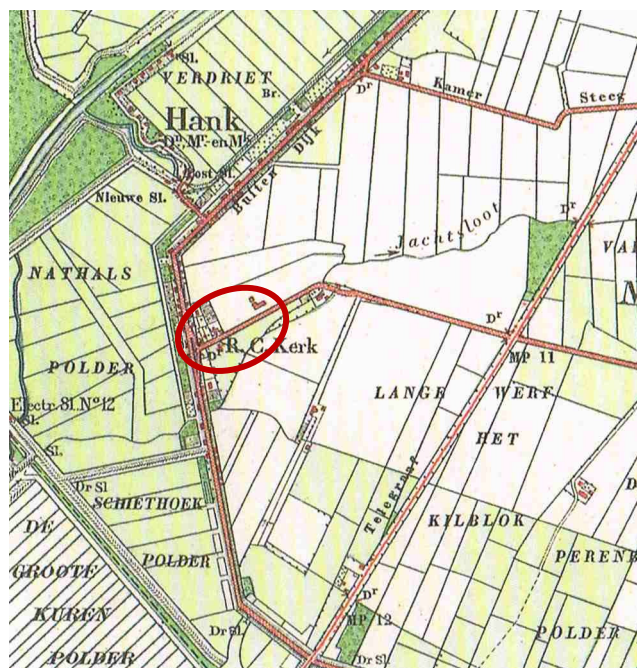
inpoldering van de latere Zuidhollandsche Polder. Toen de buitendijk daarvan klaar was, vormde die een geschikte bewoningslocatie in het verder drassige land. Gezien de afstand en het ontbreken van goede wegen was het een hele onderneming om telkens terug te reizen naar Dussen, zodat men zich op de dijk ging vestigen. Hank werd gesticht als nieuw polderdorp en heette aanvankelijk Mariapolder. Dat het werk in de Biesbosch veel mensen trok blijkt wel uit het feit dat de dijk over enkele kilometers lengte bebouwd raakte. De parochie van Hank werd opgericht in 1863 als de parochie Mariapolder. Voordien hoorde Hank bij de parochie Dussen. In 1896 kwam er een klooster van de Zusters van Liefde.

Hank werd in 1944 door oorlogshandelingen grotendeels verwoest. Bij de wederopbouw werd Hank niet meer als dijkdorp, maar als een woonkern herbouwd. Het dorp had ook te lijden onder de watersnood van 1953.

2.1.3 Historische ontwikkeling Kerkstraat

Tot de bouw van de parochiekerk in 1863 bestond Hank voornamelijk uit dijkbebouwing langs de Buitendijk en de Visserskade. Met de bouw van de kerk ontstond er een echt dorpscentrum, waar in de loop van de tijd diverse centrumvoorzieningen ontstonden, waaronder een dorpshuis. De eerste kerk werd in 1912-1915 vervangen door een neogotisch gebouw met ranke toren. Deze werd in de oorlog vernield, maar daarna weer opgebouwd.

Door de verwoestingen tijdens de oorlog en tijdens de watersnoodramp is er in de omgeving van het plangebied buiten de religieuze bebouwing, slechts weinig oorspronkelijke bebouwing bewaard gebleven.

Afbeelding 3 - situatie ±1900 - de centrumbebouwing van Hank is nog uiterst beperkt van omvang. De overgrote meerderheid van de bebouwing van Hank bevindt zich langs de Visserskade en de Buitendijk.

2.2 Waardering van cultuurhistorische elementen en structuren

2.2.1 Methodiek

Voor het toetsen van de mate waarin aanwezige waarden worden of kunnen worden aangetast, is enkel een beschrijving van de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden niet voldoende. Ook de waarde van het aanwezige

erfgoed en de gevoeligheid voor ingrepen is een bepalende factor. Er zijn twee manieren om de waarden van cultuurhistorie te bepalen, namelijk:

- a. door te waarderen op basis van een officieel toegekende status ('waardevolle elementen'). Veelal betreft het een beschermde status als beschermd dorpsgezicht, rijksmonument, gemeentelijk monument, nationaal landschap etc.
- b. door te waarderen aan de hand van onderscheiden waarderingscriteria, die de kwaliteit van het erfgoed weerspiegelen ('waardevolle elementen').

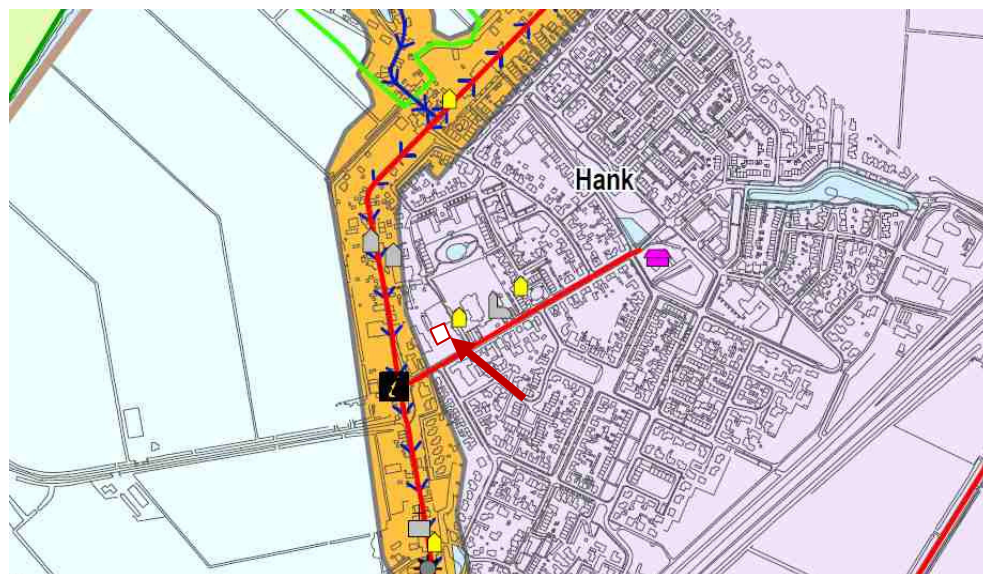
De onder a. genoemde waardering van een object, vindplaats of gebied is terug te vinden in de gangbare registers en kaarten van verschillende overheden. Voor de onder b. genoemde waardering bestaan uiteenlopende systemen; ze verschillen naar vakgebied, mate van codificatie en toepassing. Van een (breed geaccepteerde en toegepaste) integrale, cultuurhistorie-brede waarderings-systematiek is in Nederland op dit moment (nog) geen sprake.

Er is voor dit onderzoek geen aparte waarderingsystematiek ontworpen. Er is gebruik gemaakt van de onder a. genoemde benadering, mede omdat die voor iedereen volgbaar is en alle drie de relevante vakgebieden (archeologie, historische (steden)bouw en historische geografie) omvat.

2.2.2 Provinciale cultuurhistorische waardenkaart

De provincie Noord-Brabant heeft in 2001 een cultuurhistorische waardenkaart voor het grondgebied van de provincie opgesteld. Deze is in 2006 vernieuwd en geactualiseerd. De kerk, de pastorie en het klooster zijn aangegeven als karakteristieke bebouwing. Het plangebied zelf heeft geen aanduiding.

2.2.3 Gemeentelijke cultuurhistorische waardenkaart

Afbeelding 4 - Deelrapport I van de Erfgoedkaart voor de gemeenten Aalburg en Werkendam, kaartbijlage 2, schaal 1:15.000. Nabij het studiegebied is een "historische bewoningskern (1811)" (de gele strook) aangegeven. Verder zijn er enkele karakteristieke gebouwen aangegeven (geel, alsmede de kerk. (bron: RAAP, 2010).

De gemeente Werkendam heeft in 2010 een cultuurhistorische waardenkaart laten opstellen (samen met de gemeenten Aalburg en Woudrichem). Daarop is het pand aan de Kerkstraat (Het Uivernest) niet aangeduid als rijksmonument,

gemeentelijk monument of karakteristiek gebouw. De kerk, de oude pastorie en het klooster zijn wel aangeduid als karakteristiek gebouw. De Kerkstraat zelf is aangeduid als historisch-geografische lijn van waarde. De omgeving van de Buitendijk en de Visserskade is aangegeven als "historische bewoningskern (1811)". Ook is dit gebied aangeduid als "gemeentelijk waardevol gebied".

2.3 Aanwezige cultuurhistorische waarden

2.3.1 Waardevaste cultuurhistorische elementen

De panden Kerkstraat 11, 15 en 17 zijn op de cultuurhistorische waardenkaart aangeduid als karakteristieke en/of cultuurhistorisch waardevolle panden (niet zijnde gemeentelijke of rijksmonumenten).

Kerkstraat 11 is een pastorie uit 1899 in eclectische stijl.

Kerkstraat 15 is de kerk, gebouwd in 1912-1915 in neogotische stijl.

Kerkstraat 17 is het Liefdesgesticht H. Johannes van Liefde, gebouwd in 1896 in neo-renaïssancestijl.

2.3.2 Overige waarden: overige historische bebouwing

In de omgeving zijn voor het overige geen karakteristieke panden aangegeven op de cultuurhistorische waardenkaart.

Het bestaande dorpshuis Het Uivernest wordt niet aangemerkt als een cultuurhistorisch waardevol of karakteristiek gebouw. Het betreft een utilitair gebouw uit de jaren 50 in een gematigde traditionalistische wederopbouwstijl, die goed past in deze dorpse omgeving. In 1971 en 1978 volgden nog twee aanbouwen.

Afbeelding 5 - Het huidige gebouw van het Uivernest - in traditionalistische wederopbouwstijl.

2.3.3 Overige waarden: historisch-stedenbouwkundige en historisch-geografische waarden

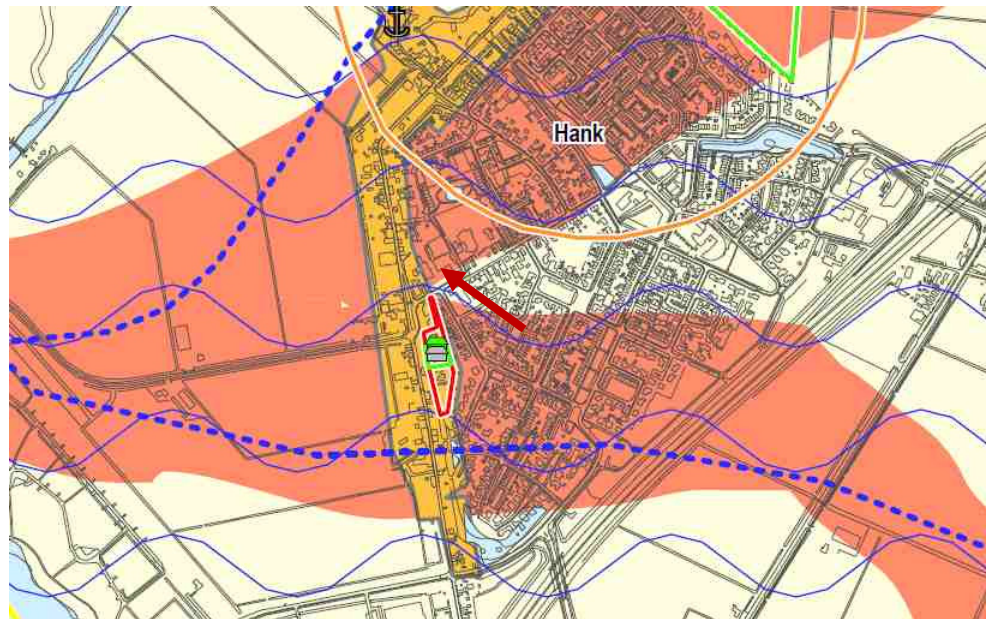
De omgeving van het studiegebied wordt in diverse waardenkaarten niet aangemerkt als gebied met een zekere historisch-stedenbouwkundige en/of historisch-geografische waarde.

De kerkstraat is aangemerkt als historisch-geografisch lijnelement. Deze waarde wordt echter niet veranderd door de herbouw van het dorpshuis.

Hoewel de omgeving van het dorpshuis niet wordt aangemerkt als cultuurhistorisch waardevol, is er wel sprake van een zekere karakteristiek, die met name wordt bepaald door de groepering van de kerkelijke gebouwen en hun onderlinge samenhang. Dit ensemble is typerend voor de katholieke revival aan

het begin van de twintigste eeuw en mede bepalend voor de karakteristiek van de omgeving.

2.3.4. Archeologie

Afbeelding 6 - Archeologiekartaal - het studiegebied is aangewezen als gebied met hoge archeologische verwachting (roze gebied).

Op de archeologische beleidskaart van de gemeente Werkendam² zijn verschillende categorieën onderscheiden, waaronder: Gebieden met een hoge archeologische verwachting. Tot die laatste gebieden behoort het studiegebied en omgeving.

² RAAP, 2010.

3. ADVIES

Hoewel het gebied waarin de locatie van Het Uivernest ligt, niet wordt aangemerkt als een cultuurhistorisch waardevol gebied, is er wel sprake van zekere ruimtelijke karakteristiek. Binnen deze karakteristiek is nieuwbouw zeker mogelijk. Als daarbij voldaan wordt aan een aantal randvoorwaarden is door nieuwbouw zelfs een versterking van de aanwezige karakteristiek mogelijk.

Allereerst moet de stedenbouwkundige vormgeving van de nieuwbouw passen in de structuur en de traditie van de omgeving. De voorgevel moet gebouwd worden in de bestaande *rooilijn*. De indeling van de *straatwand* in onderscheiden delen, hoeft niet terug te komen omdat de nabijgelegen karakteristieke bebouwing grote bouwmassa's omvat, waardoor het niet noodzakelijk is dat de belendende percelen kleine bouwvolumes behouden. Wel moet de nieuwbouw voorzien worden van *kappen*, die passen in de *aanwezige dorpsstructuur*. Hetzelfde geldt voor de *architectonische vormgeving* van de verschillende onderdelen en het *materiaal- en kleurgebruik*.

Het plangebied ligt strategisch in het centrum van Hank en is daardoor medebepalend voor de ruimtelijke kwaliteit van de kern. De afwisseling in de openbare en semi-openbare ruimte (pleintjes, voorterreinen, hoeken, etc.) is kenmerkend voor Hank en medebepalend voor de uitstraling van het dorpscentrum.

Nu een dergelijk relatief groot project op stapel staat, verdient het aanbeveling om als gemeente ook eens naar de kwaliteit en inrichting van de openbare ruimte nabij het dorpshuis en de kerk te kijken. Het onderhavige project kan aanleiding zijn om deze openbare ruimte te verbeteren en daarmee een positieve invloed te bewerkstelligen op de hele omgeving.

GEMEENTE WERKENDAM

CULTUURHISTORISCH ONDERZOEK EN ADVIES

KERKSTRAAT 42 TE HANK, GEMEENTE WERKENDAM

BIJLAGE 1 - GERAADPLEEGDE BRONNEN

Gemeente Werkendam: Bestemmingsplan Kern Hank, Werkendam, 2012

RAAP-rapport 2190, G.R. Ellenkamp: Erfgoedkaart voor de gemeenten Aalburg en Werkendam, 24 november 2010.

RAAP-rapport 2190: Deelrapport I van de Erfgoedkaart voor de gemeenten Aalburg en Werkendam, kaartbijlage 2, schaal 1:15.000, uitsnede schaal 1:5000.

Petit, W. de: Topgrafische manuscriptkaart 1:25.000 bladnr. 146D, 1840, gepubliceerd in : Uitgeverij Nieuwland: Historisch topografische atlas van Noord-Brabant 1836-1843, Tilburg, 2008.

websites

- kada.nl
- kich.nl
- monumentenregister.cultureelerfgoed.nl
- watwaswaar.nl